

Yksinhuoltajaäitien kokemuksia Kela-siirron vaikutuksista arkeen

Kokemuksia Kela-siirrosta 10.1.2018

Suvi Krok

Jyväskylän yliopisto

Suvi.h.krok@jyu.fi

Yksinhuoltajaäidin terveiset kela-seminaariin

- *Kiitos kutsusta, mutta mulla kyllä menee kaikki voimavarat ja aika tähän arjen pyörittämiseen. Terveisiä meidän perheeltä tilaisuuteen, että kiitos että hakemuksen voi tehdä vaikka keskellä yötä ja ei tässä viranomaisten viidakossa tarvitse ainakaan tämän asian takia tavata enää yhtään työntekijää tai pitää yhtään palaveria enempiä.*
- *(sähköposti 29.11.2017)*

Haavoittuvassa elämäntilanteessa olevat naiset palvelujärjestelmän
muutoksessa

PROJEKTI

Haavoittuvissa elämäntilanteissa olevat naiset hyvinvointipalvelujärjestelmän muutoksessa

- SA:n hanke 1.9.2016–31.8.2020 Jyväskylän yliopisto, hankkeen johtaja professori Marjo Kuronen
https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/yfi/en/research/projects/welfare/vulnerability_project/
- Palvelujärjestelmän viimeaikaiset ja tulossa olevat muutokset (palveluiden yksityistäminen ja markkinoistuminen, sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistus, pyrkimys suurempiin palveluyksilöihin, toimeentulotuen siirto Kelaan jne.) saattavat entisestään vaikeuttaa haavoittuvissa elämäntilanteissa elävien naisten palveluiden saantia.

Institutionaalinen etnografia (Dorothy Smith)

- Lähtökohta naisten kokemus
- Paikkaan sidottu jokapäiväinen arki, missä naiset elävät elämänsä
- Rakenteet määrittävät arkielämää, kuten valtionhallinto, lait, taloudelliset tekijät, asiantuntijaorganisaatiot, koulutusinstituutiot sekä tekstien ja dokumenttien diskurssit.
- Arkielämän ja sitä määrittävien rakenteiden tutkimus, palvelujärjestelmä, sosiaalityö ja erityisesti toimeentulotuki (Krok)

Hyötyivätkö asiakkaat? Paranivatko palvelut?

- Taloudellisesti tiukassa elämäntilanteessa olevien yksinhuoltajaäitien kokemus arjesta ja palvelujärjestelmästä
- Laadullinen tutkimus, arjen kuvaus
- Tutkimukseen osallistumispyyntö: sosiaalitoimisto, yhdistykset, vertaisryhmät
- **Miten toimeentulotuen hakeminen määrittää arkea ? Miten toimeentulotuen myöntäminen kelaan on vaikuttanut arjen sujuvuuteen?**

YKSINHUOLTAJAÄIDIT JA TALOUDELLISET VAIKEUDET

Vaikeuksin tai suurin vaikeuksin toimeen tulevien kotitalouksien osuus elinvaiheen mukaan vuosina 2003–2015, prosenttia

- http://tilastokeskus.fi/til/tjt/2015/01/tjt_2015_01_2017-03-03_kat_005_fi.html
- Eniten toimeentulovaikeuksia kokevat yhden huoltajan taloudet, joista noin 54 prosenttia kokee vähintään pieniä vaikeuksia, ja vakavampia vaikeuksia kokee noin 24 prosenttia. Myös yhden hengen taloudet kokevat keskimääräistä useammin toimeentulovaikeuksia. Erityisesti yhden huoltajan talouksien kokemiin toimeentulovaikeuksiin liittyy vuosien välistä satunnaisvaihtelua, joka voi johtua kotitalouksien pienestä määrästä tutkimuksen otoksessa. Suurien vaikeuksien kokeminen on kuitenkin lisääntynyt viime vuosina. Vähiten toimeentulovaikeuksia kokevat lapsettomat parit, joista vain noin kolme prosenttia oli toimeentulovaikeuksissa vuonna 2015.

Miksi taloudellisia vaikeuksia?

- Kahden vanhemman perhe on normi, jonka mukaan palvelujärjestelmä ja palvelut suunnitellaan
- Toisen vanhemman puuttuvat tulot
- Ei esim. verohelpotuksia yhden huoltajan talouden perusteella
- Yksinhuoltajan etuudet ei korvaa toisen huoltajan tuloja
lapsilisäkorotus 48€, elatusmaksuminimi 155 €,
kodinhuollontuella hoitolisä 181€ (tulojen alhaisuuden perusteella)
- Opintoetuuksissa ei huomioida yksinhuoltajaäitejä (ei pysty tekemään opiskelun ohella töitä)
- Naiset hoiva-alalla, jossa alhaiset palkat

**MIKSI TOIMEENTULOTUKEA
HAETAAN**

Toimeentulotuen hakemisen syy

**ENSISIJAISET ETUUDET LIIAN
ALHAISET**

Yksinhuoltaja äitejä koskevat ensisijaiset etuudet

- *Vanhempainraha – peruste alle 9 kk vauva, (minimi 600€ - verot, vanhempainraha perustuu tuloihin, ei yksinhuoltajakorotus)*
- *Kodinholdontuki – hoitaa alle 3-lasta kotona (hoitoraha 338€ + hoitolisä 181€)*
- *Työmarkkinatuki 697€ - verot työttömyys (lapsikorotus 5€/pv ei yksinhuoltajakorotusta) (liiton pv perustuu tuloihin)*
- *Elatusmaksu (isä ei maksa elatusmaksua kela 155€)*
- *Lapsilisä – peruste alle 17-v lapsia , yksinhuoltajan korotus 48€*
- *Opintoraha 250 + laina 650€ (ei mitään korotuksia yksinhuoltajalle)*
- *Asumistuki- peruste köyhyys*
- *(2017)*

Kela-siirto helpottanut arjen sujuvuutta

- Hakemuksen voi tehdä silloin kun ehtii ja on aikaa netissä
- Ei tarvitse pukea pieniä lapsia ja lähteä heidän kanssa 5 km päähän kelan toimistoon viemään hakemusta tai kopiomaan liitteitä tai tapaamaan virkailijaa

Arjen sujuvuuden huomioiminen ja lapsiperheen arjen tukeminen
Sekava taloudellinen tilanne
Kriisi

**KIRJALLISELLA TAI NETTIASIOIMISELLA
EI OMAT ASIAT HOIDU**

Toimeentulotukipäätöksessä kehotetaan muuttamaan halvempaan asuntoon

- *Nyt viime tossa toimeentulotukipäätöksessä ne sano, että mun vuokra on liian korkea, että mun pitäisi hakeutua halvempaan asuntoon. Se (vuokra) on 600 mikä mulla pitäisi olla yhden lapsen kanssa. Ja mulla on yli 700.*
- *Toinen (lapsi) aloittaa koulun nyt ja meidän pitäisi sen takia (muuttaa), että me maksetaan sata reilu yli siitä. Siirtää toinen (lapsi) pois (koulusta) ja mulla on sellaiset naapurit, että voi (lasta) jättää vähän.
(Taina)*

Itsellä ei ole rahaa ostaa lääkkeitä ja kyseiset lääkkeet hyväksytyt tt-menoina aikaisemmin sosiaalitoimistossa

- *Siinä oli puolitoista kuukautta sellaista vääntöä .Se meni sen takia niin pitkään, että kelan joku lääkäri sitten halusi paperit kun mulle on tehty olinkohan siitä on kolmesta vuotta kun minulle on tehty adhd tutkimukset niin hän halusi kaikki ne paperit, ja mieltii ,että niin tota siinä oli muitakin tutkimuksia, että siellä on ollut aikamoinen pinkka ollut niitä*
- *H: Tuliko sulle sellainen päätös kotiin että sun pitää toimittaa paperit?*
- *J: Eiku ne soitti sieltä kelasta . Mä haukuin kuule sen naisen siellä ihan lyttyyn. Että ette te voi leikkiä toisen terveydellä ja minulla on pieniä lapsia kotona eikä lääkettä saa lopettaa missään nimessä kuin seinään kun siinä voi olla aika isoja sivuvaikutuksia . Mä soitin siihen mikä on toi aikuispsykiatri paikka , mitä mä teen mulla ei ole kuin muutamalle päivälle niitä adhd lääkkeitä ,että kuka ottaa vastuun siitä, mitä tapahtuu. Sitten se oli se psykiatrilääkäri, että kyllä sinun on saatava ne. Emmä saa niitä ennen kuin ne paperit saadaan ne on keskussairaalan arkistosta. Se oli sitten oli ollut kelaan yhteydessä ja minä sain erikoisluvan , että sain kuukauden lääkkeet millä kuukauden selviää. (Jaana)*

Kelassa ei huomioida yksilöllistä lapsiperheen tilannetta kuten aikaisemmin sosiaalitoimistossa

- Arjen sujuvuuden kannalta ei ole mielekästä lähteä muuttamaan väliaikaisen toimeentulotuen tarpeen takia
- Kelan erilaiset tulkinnat kuin sosiaalitoimistossa aiheuttavat hämmennystä ja paniikkia perheen huoltajassa, äidissä, ja vähentävät siten arjen toimivuutta

Miten selittää sekavaa taloudellista tilannetta selvityspyynnöin

- *No tota mä hain sitten toimeentulotukea tänä syksynä, mikä oli siis aivan järkyttävän nöyryyttävä kokemus. Mä kävin siellä, mulla oli semmonen työntekijä, jonka luona mä kävin ja se meni ihan hyvin. Mutta sitten kun alkaa tulla niitä kirjeitä, mitä he laittaa, niitä selvityspyyntöjä. Niin ne sanamuodot ja miten se asia ilmastaan on niin karmeita, että sen jälkeen en oo hakenu toimeentulotukea enkä hae.(Siiri)*

Kriisissä tarvitaan apua

- *Ja kun mä en oo ennen koskaan koneella tehny sinne Kelaan, et nythän lastensuojelun ihmisen autto siinä . Et menin sinne tekemään, kun sit kans se et mä alottaisin sen tossa koneella, niin mä tiedän et se ei oo viel viikon päästäkään valmis. Et se ryhtyminen siihen on vaikein. Niin se meiän lastensuojelun työntekijä sano et tuu tänne niin tehdään se yhdessä niin tulee tehtyä se. Sitten kun naputettiin menemään ja*
- *sieltä tuli sit tää päätös, mut siinä oli esimerkiks semmonen, et kun mä olin lähettäny kaikki skannannu noi lääkekuitit ja tämmöset näin, niin sitten siinä oliskin pitäny olla jotkut potilasohjeet. Niin kaikki ne lääkemenot, jotka on tällä hetkellä aika isot, niin oli hylätty.*
- *Niin jos siinä ois ollu se virkailija niin kun aikasemmin kenen kans mä tein sitä, kenen kans katottiin, että on kaikki tarvittavat liitteet niin näin ei ois tapahtunu. (Maija)*

Kun elämässä on kriisi tai monimutkaisia taloudellisia asioita

- Kela tekee peruspäätöksiä, jossa ei oteta huomioon yksilöllistä elämäntilannetta
- Kela siirron jälkeen ei toimi enää niin hyvin siirto sosiaalityöntekijälle, joka pystyy tekemään päätöksiä ottaen huomioon yksilöllisen elämäntilanteen ja auttamaan kriisin yli siten ettei taloudellisella ahdingolla enää lisätä perheen äidin jo heikentyntä kykyä hoitaa perhettään
- *Mutta sitähän noi lastensuojelun ihmiset sanokin, että haetaan ensin tämä ja sit sieltä tulee bumerangina hylkäyspäätös tai valitus tai joku, ja sit haetaan oikeesti sitä. [naurahtaa] Et sit se menee kunnalle ja silloin on myös mahdollisuus pyytää että haluaa tavata sosiaalityöntekijän. Nyt sit mun pitäis laittaa, mut kun se on taas just tää et mä en saa asioita hoidettua tällä hetkellä.*

Taiteilu etuusjärjestelmässä

- Etuusjärjestelmässä pitää ostata hakea eri etuuksia ja tietää, miten oikeus niihin syntyy.
- (Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä 2009)
- Yhdistelmä: kelan maksama perustoimeentulotuki + sosiaalitoimistosta täydentävä ja ennaltaehkäisevä lisää tarvetta osata taiteilla etuusjärjestelmässä

Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä 2009

Haastattelut 2017

MITÄ OPPIA SOTE-UUDISTUKSEEN?

NÄENNÄISUUDISTUS?

Muuttuiko mikään toimeentulotuen hakemisessa?

- Asiakkaan näkökulmasta on sama tuleeko toimeentulotuki sosiaalitoimistosta vai kelasta
- Mikä muuttuu jos toimeentulotuki myönnetään eri virastosta, rakennuksesta?
- Toimeentulotuen myöntämisen peruseriaatteet ovat säilyneet ennallaan.

Toimeentulotuki-häpeä, syrjäytyminen (2017)

- *Mä en ole koko aikana hakenut toimeentulotukeen. Kesävaiheessa tein töitä. Mulla on kova paikka lähtee hakee näitä tämmöisii. Kärvistelin alimmilla tuloilla niin kauan kuin pystyin , mutta nyt mä olen luovuttanut, että mun täytyy, jotta saan koulun loppuun. (Taina)*
- *Ei sitä varmaan nyt mielellään hae ,et kyl mä silleen, et se on semmonen viimeinen, niin kun onkin. Mut kyl mä niin liitän sen kuitenkin tähän elämäntilanteeseen et jotenkin ei se oo silleen et mä oo silleen just syrjäytyny tai muuten jotenkin et mä oon vaan kahen lapsen yksinhuoltaja. (Hanna)*

Toimeentulotuki kietoutuu yksinhuoltajaäitien monimutkaiseen elämäntilanteeseen ja heikkoon taloudelliseen asemaan

**TOIMEENTULOTUEN HAKEMINEN EI
OLE YKSITTÄINEN TEKO KUTEN
KAHVIKUPIN OSTAMINEN KAHVILASTA**

Ihmisen oma vaikea elämäntilanne

- *Ja sitten sieltä ei pysty samaan omaa työntekijää, kukaan ei perehy näihin. Mulla on tällä hetkellä kuntoutuksessa oma työntekijä, mut hän hoitaa vaan näitä kuntoutukseen liittyviä asioita, ei toimeentulotukee. Toimeentulotuessa pitäis kans ehdottomasti olla oma työntekijä silloin, ku on monimutkanen ja pitkään jatkunu tilanne. Koska sitte tulee muuten tällasia, että Kelan virkailija on tammikuussa hyväksyny paperin, todennu sen alkuperäseks oikeeks ja viralliseks ja niin edelleen, ja toinen kirjottaa että tämä ei kelpaa.*

Toimeentulotuen hakeminen kertoo yhteiskunnallisista ongelmista

- Eriarvoistuminen, tuloerojen kasvu (ensijaisten etuuksien alhainen taso)
- Syrjäytyminen
- Naisköyhyys
- Pitkäaikaistyöttömyys
- Työkyvyttömyys (kuntoutus, eläke)
- Konkurssin tehneiden yrittäjien koko elämän kestävästä ulosotto

Tutkijan näkökulma kela-siirtoon

- Toimeentulotuen hakemisen peruseriaatteet ovat samat
  - Toimeentulotukihakemuksen voi tehdä netissä ja toimittaa liitteet sähköisesti
  - Kriisissä ja vaikeissa elämäntilanteissa siirto sosiaalityöntekijälle ei toimi
- Miksei tehty selkeitä muutoksia toimeentulotukijärjestelmään?
  - Ensijaisten etuuksien tason nosto, esim. kodinhoidontuen lisäosan nosto
  - Kansalaispalkka/helputus päästä kansaneläkkeelle?
  - Puututtu epäkohtiin, jotka aiheuttavat toimeentulotuen tarvetta